

Fattiggård og asyl i Lunde

Af Henning Nielsen

Omkring midten af 1900-tallet indrettedes fattiggårde rundt omkring i Danmark. Ideerne hertil kom fra hertugdømmerne. I Lunde-Outrup, der indtil 1916 var en kommune, opstod tanken om et fattighus omkring 1860.

I århundredets første årtier, efter vedtagelsen af fattigloven i 1803, var de fattige henvist til at blive boende i deres usle rønner, indtil de, imod at modtage nødtørfstig hjælp i form af naturalier eller penge, afgav al deres ind- og udbo til kommunen. På den måde var kommunen efterhånden kommet i besiddelse af omkring ti sådanne fattiges huse. Enkelte personer blev henvist til at gå på omgang mellem sognenes gårde forældreløse børn sat i pleje for betaling.

Etablering

Sogneforstanderskabet, datidens sogneråd, besluttede derfor at købe en gård af passende størrelse til formålet, som det fremgår af sognerådsprotokollen den 18. juni 1863: »De fattiges antal er i de senere år tiltaget således, at man oftere har været i forlegenhed med at tilvejebringe huslejlighed til dem, uagtet fattigvæsenet ejer flere huse. Forstanderskabet har derfor i længere tid været betænkt på at købe en gård af passende størrelse til fattiggård og har i den henseende søgt at erfare også sognebeboernes formening. Det har vist sig at denne sag også havde næsten alle stemmer.

Da der nu tilbød sig lejlighed til at erholde en sådan gård, der med nogen forandring og

tilbygning kunne egne sig til fattiggård, har man på Lunde-Outrup Kommunes og beboernes vegne købt denne gård på auktion for 5.500 rdl. Den består af fire sammenbyggede længer, grundmur og ret god bygning, stuehuset er opført for få år siden, har en højde af fire alen fra gulv til loft og en bredde af 11 alen. Gården er beliggende i Lunde Sogn, Lunde by nær kirke og skole på høj tør bund, har et betydende tilliggende af god agermark samt hede og mose og står for hartkorn 4 tdr. 2 skp. 3 fjdk. $\frac{3}{4}$ alb. Og der kan holdes 10 à 12 køer, seks à otte stk ungvæg, 20 får, to heste og to trækstude«.

Gården, det drejede sig om, er Gl. Lundevej nr. 1, kirkens nærmeste nabo mod vest. Den blev købt på auktion af dødsboet efter gårdmand Niels Hansen og hustru Ane Vad. Begge var døde i 40-års alderen efterladende sig otte børn, hvoraf flere var umyndige.

Efter at have skildret gården gik sogneforstanderskabet over til at begrunde købet, som var sket uden forudgående godkendelse fra stiftamtet. Det hedder, at den hidtidige praksis »ikke ret afhjælper de fattiges trang. Børnene forsømmes ofte af ligegyldige forældre og udsettelsen af dem koster betydeligt, og de gamle kan ikke altid få den pleje og det tilsyn, de behøver.

De som er arbejdsføre, driver hellere ørkesløse omkring og betler, og den givne understøttelse bliver ikke altid brugt efter sin bestem-

Den gamle fattiggård i Lunde, Gl. Lundevej 1. Billedet er taget efter branden i 1907. De smalle vinduer i beboernes kamre ses tydeligt i stuehusets vestre ende. Fattiggårdens indretning er desværre ukendt. Foto: Privat eje.

melse. Vi tror, at der på disse mangler vil kunne rådes bod ved oprettelsen af en fattiggård«.

Det var altså først efter gården var købt, sogneforstanderskabet søgte stiftamtet om godkendelse af den foretagne disposition samt tilladelse til at optage et lån på 10.000 rdl. i Livrente- og Forsørgelsesanstalten. Der skulle, ifølge sogneforstanderskabets budget, bruges 3.829 rdl. til besætningens og inventariets anskaffelse, en sum som indenrigsministeriet fandt alt for rigelig, »selv om der under inventarium tænkes indbefattet senge m.v. til brug for lemmerne«.

Ansøgningen blev så ændret til 8.000 rdl. og på trods af reduktionen blev der på budgettet plads til indkøb af ti køer, seks stk. ungvæg, fire trækstude, to heste, penge til bygningsændring og inventar omfattende syv kakkelovne, sengeklæder, linned m.v.

Forslag til regulativ blev udarbejdet lokalt.

Men også her stillede stiftamt og ministerium krav om ændringer. Det krævedes, at der skulle være et mellemed mellem bestyrelsen og forstanderskabet, der skulle føre et stedligt tilsyn med såvel gårdens økonomi som lemmernes behandling. Til dette tilsyn skulle f.eks. klager over kosten rettes, idet det fandtes uhensigtsmæssigt, at dette skulle ske til bestyreren, da husholdersken, der skulle lave maden, sandsynligvis var dennes kone.

Tilbage stod så at få ansat en bestyrer, en karl og en pige. Disse ansattes for et år ad gangen, og lønnen forhandlede hvert år. Bestyrerens løn var i de første år omkring 100 rdl., undertiden forøget med visse naturalier som f.eks. græsning til et par får.

Herefter var anstalten, som den kaldtes i officielle skrivelser, klar til at modtage sine beboere.

Klienterne

Hvem var så klienterne eller lemmerne, som de kaldtes? Gårdmandsfolk var de jo ikke. De havde i reglen rigeligt til deres forsørgelse i alderdommen i form af aftægt, der svarede dem af efterfølgeren på gården.

Men de store reformer i 1700-årenes slutning med ophævelsen af dyrkningsfællesskabet og udskiftningen medførte en del parcelleringer og oprettelse af husmandssteder i Lunde og Outrup sogne. Denne udvikling beskrives af pastor Stockholm, der var sognenes præst 1821-1827: »En proprietær Smidt på Frøstrupgård bosatte syv familier på en hede med hver to skp. hartkorn. Den første slægt klarede sig nogenlunde ved pottemageriets hjælp. Men nu kommer 2. generation. Den skal ernære børn og gamle med. Følgen er jammerlig armod«.

De brug, der her er tale om, er i øvrigt udstyret med romantiske navne som Smørdal, Duehus, Elkierhus, Tybjerghus, Ravendal o.l.

Og rigtigt er det da, at beboerne fra disse og andre husmandssteder hyppigt optrådte i fattigvæsenets protokoller.

Udover de gamle aftægtsfolk fra husmandsstederne var der et par andre kategorier, nemlig de forsømte og forældreløse børn, samt mentalt svagt udrustede personer, herunder sinds- og åndssvage, der fik ophold på fattiggården.

Tanken om at anbringe disse kategorier under samme tag var måske velmenende, men burde alligevel have fået advarselsklokken til at ringe. Snart skulle det da også vise sig, at børnene igen blev udsat i pleje. De sindsyge måtte man også udskille, hvis der kunne skaffes plads til dem på de dertil beregnede hospitaler, hvilket kunne være vanskeligt nok. Et enkelt år bad forstanderskabet, efter adskillige afslag på grund af pladmangel forskellige steder fra, stiftamtet om at få tilsendt en liste over samtlige sindssy-

gehospitaler i Danmark. Derefter blev der skaffet plads til en stærk belastende mand så langt væk som i Holbæk.

Mentalt svagt udrustede så man ikke på med samme øjne, og de kunne i leve på anstalten i mange år. En enkelt således i mere end 30 år.

Der var åbenbart et stort behov for fattiggården. Endnu før formaliteterne var i orden i 1863, var der flyttet 12 personer ind, heraf ni børn. Et ægtepar med fire børn var kommet på fattiggården på grund af »manglende flid og slet levned«. En anden beboer var en enke med to børn, to børn angives som værende efterladte, formodentlig forældreløse, og endelig en 13 års pige, der var forladt af forældrene.

Året efter var alle disse børn forsvundet fra fattiggården. Ægteparret med de fire var blevet anbragt i et af kommunens huse, og i stedet var der kommet tre ældre kvinder og et ægtepar på henholdsvis 73 og 85 år. Der boede tillige en 32-årig døvstum mand, som hidtil havde gået i omgang blandt sognets beboere. Han blev på anstalten til sin død i 1880, altså i 16 år.

I 1885 var antallet af beboere steget til 15. Fire af de tidligere nævnte var der stadig, og desuden var et uheldsramt ægtepar med fire børn flyttet ind. De blev boende i al fald et par år, men antallet af beboere skiftede fra år til år.

Blandt årsagerne til, at man af kommunen blev anbragt på fattiggården, blev angivet ladhed, fjollethed, dårlig begavelse og lettere sindssyge.

Fattiggårdens ry

En beretning i protokollen fra 1869 gør, at man måske nok kan sætte spørgsmål ved det ry, fattiggården fik. En mand ved navn Søren Sørensen fra Outrup søgte om tilladelse til at tage ophold på gården på det vilkår, at han skænkede sin formue på 150 rdl. til fattigvæsenet, dog imod at han selv nød renterne deraf. Desuden

ville han have lov til selv at hente sin mad i køkkenet og nyde den i sit kammer. Men maden skulle være den samme, som lemmerne fik.

Ansøgningen blev afslået med fire stemmer mod tre. Det er den eneste sag, hvor det ses, at der er foretaget en afstemning. Søren Sørensén måtte se sig om efter et andet sted at nyde sit otium. Ved folketællingen året efter ses, at en person, som ikke var fattiglem, fik huslejlighed i gården. Om nogen større despekt for anstalten og dens beboere vidner dette jo ikke.

Bestyrerne

Medens bestyrerparrene i de første år jævnligt skiftede, ansattes i 1875 Nis Peder Adersen og hustru Christine Steffensen. Dette par kom til at bestyre gården i mere end 25 år. Lønnen udbetaltes nu for første gang i kroner. Den var på 280 kr., hvilket svarede nogenlunde til de hidtidige 150 rdl. Den første folketælling efter deres tiltrædelse viste 11 fattiglemmer. De syv af dem var over 70 år.

Bestyrerparrets yngste søn, Hans Madsen Adersen, der var født i 1878 og som levede i Lunde indtil 1968, var en glimrende fortæller. På et bånd, opbevaret i lokalarkivet i Nørre Nebel, beretter han, at hans mor i de første mange år lavede maden til de ca. 20 personer på et treben over et åbent ildsted. Komfur kendte hun ikke til.

Om beboerne, hvoraf de fleste var gamle kvinder, fortalte han, at de brugte snus. Fattiggårdens regnskaber viser, at der jævnligt indkøbtes tobak. Denne tørrede kvinderne i bilæggerovnene, hvorefter de formalede den ved hjælp af en rund sten. Snaps fik de også, i al fald om søndagen.

Kostplanen, der skulle være ophængt på et synligt sted, men ikke altid var det, findes endnu. Den blev vedtaget i 1883 og ser i hovedtrækkene sådan ud: Der var tre daglige hoved-

måltider året rundt. Om sommeren endvidere halvanden skive rugbrød med smør eller fedt kl. ni om formiddagen. Om vinteren blev dette mellemmåltid serveret kl. 17. Morgenmåltidet bestod af 250 gram smørrebrød, dertil mælk eller øl. Middagsmaden bestod af en smule kogt kød eller flæsk, brød og kartofler. Onsdag var klipfiskedag og torsdag pandekagedag. Middagsmaden bestod hver dag af to retter, nemlig ud over kødretten, vælling, suppe eller grød. Aftensmaden bestod af boghvede- eller byggrødsgrød med mælk eller øl til.

Nye tider

Kort efter 1890 skete der væsentlige ændringer. Det politiske forlig mellem Højre og Venstre førte den 9. april 1891 til Lov om alderdomsforsorg, hvorefter alle værdigt trængende havde ret til alderdomsunderstøttelse.

Betingelsen var dog ikke blot, at man skulle være værdigt trængende, men også at man havde en ren straffeattest og ikke tidligere havde fået fattighjælp, der ikke var blevet eftergivet.

Alderdomsunderstøttelsen, aldersrente kaldet, blev endvidere vurderet og trangsbestemt i hvert enkelt tilfælde, hvilket medførte en lang række beklagelser over det tildelte.

Loven var dog et stort fremskridt, måske den største i vor sociallovgivning. Når mennesker ikke havde det fornødne til livets opretholdelse efter deres tresindstyvende år, fik de ret til understøttelse, og var en ret og ikke, som fattighjælpen, en almisse. En lille pige, der var med sin mor på besøg i fattiggården, hørte en ældre kone udtale: »A er ikke fattiglem, a er asylberettiget«.

Asylet

Fattiggården skulle derfor omdannes til ikke alene at huse fattiglemmer, men også kommunens alderdomsforsorgsberettigede. Af en brev-

	Morgens	Middag	Aften
Stredag	1/2 Pot varm helle 1/4 & Smørbrød.	1 Pot Hjortrøppe med Hø. bollet. 40 Skind varm Hjort, Brød og Kartofler.	1 Talerkenfiold ædt varm Boghvedegrød 1/2 Pot Høtt fl.
Mandag	1 Pot Varm flleggrød 1/4 & Smørbrød.	1 Pot Vildling ædt alderstjorn Høtt; 10 Skind etagt Tøst Brød og Kartofler	Bygggrøden Høtt i Hjornsmølk til grød med Høtt helle til.
Tirsdag	1/2 Pot varm fl 1/4 & Smørbrød	1 Pot Solskval 25 Skind Høtt Tøst Brød og Kartofler	1 Talerkenfiold varm Høttgrød.
Onsdag	1 Pot varm flleggrød 1/4 Smørbrød	1 Talerkenfiold ædt Bygggrød 1/2 Pot Høtt fl. 1/4 Høtt fl. og Kartofler med Høtt helle	1 Pot varm flleggrød.
Torsdag	1/2 Pot varm helle 1/4 & Smørbrød	1 Pot Gjærtrøppe 2 Talerkenfiold og gær.	1 Talerkenfiold Bygggrød Høtt Hjornsmølk med Høtt helle
Fredag	1 Pot varm flleggrød 1/4 & Smørbrød	1 Pot Rødttrøppe 25 Skind Høtt Tøst med Brød og Kartofler	1 Talerkenfiold varm Høttgrød.
Lørdag	1 Pot varm flleggrød 1/4 & Smørbrød	Fordrivelse af Hjort og Tøst med Høtt fl. og Brød	1 Talerkenfiold Bygggrød Høtt Hjornsmølk med Høtt helle til.

Bespisningen på fattiggården omfattede tre daglige måltider. Dertil yderligere 1 1/2 skive rugbrød med smør eller fedt, serveret kl. ni om formiddagen om sommeren og kl. fem om eftermiddagen om vinteren.

veksling mellem stiftamtet og sognerådet ses det, at kommunen allerede i oktober 1892 søgte om lov til i en tilbygning til fattiggårdens vestre ende at indrette et såkaldt alderdomsasil for værdigt trængende. Ansøgningen var bilagt en tegning, der tilbagesendtes, men som desværre ikke længere findes.

Stiftamtet havde intet at indvende mod de foreslåede ombygninger, men fysikatet, d.v.s. embedslægen, krævede at et nordvendt vindue i et af de fire værelser skulle flyttes om i vestgavlen, og at et nordvendt værelse ikke måtte anvendes til asylander, men nok til pigeværelse. Man var også dengang bevidst om solens gavn-

lige virkning. En stue, der ikke kunne forsynes med kakkelovn, foresloges lagt sammen med en anden, så de to kamre kunne anvendes af et ægtepar eller to asylanter af samme køn, der var villige til at dele lejlighed.

Der blev tillige lagt megen vægt på, at der skulle være streng adskillelse mellem afdelingen for fattiglemmerne og de asylberettigede. Ikke blot skulle der være adskilte retirader for de to kategorier, men deres haver skulle også være adskilt med et hegn af en sådan beskaffenhed og højde, at det kunne tjene til fuldkommen afsondring. Også indgangene skulle være særskilte. At denne sondring mellem de to afdelinger blev gennemført ses deraf, at en overførsel fra asylet til fattigafdelingen i et enkelt tilfælde blev gennemført som diciplinær foranstaltning over for et ægtepar, hvor manden havde alkoholproblemer. Ved hans død tilbagesendtes enken til asylet.

Da asylerne selv betalte for deres ophold gennem aldersrenten, blev det nødvendigt at føre forhandlinger mellem kommune og amt angående prisen for ophold og kost. Amtet foreslog 52 øre pr. dag, men kommunen fandt, at dette var alt for billigt, når man betænkte at asylerne fik kost, et særskilt kammer, lys, varme, vask og rengøring, hvis dette var nødvendigt. Kommunene foreslog 72 øre. Resultatet blev 60 øre.

Asylreglement

Det godkendte reglement for asylet fortæller, at asylerne var fritaget for arbejde, bortset fra sengeredning og rengøring af egen stue, hvis de havde kræfter dertil. Kunne de tjene noget ved eget arbejde, var det til egen fordel. Var de helt uden midler, fik de en krone pr. måned i lomme penge. Husordenen skulle selvfølgelig overholdes, men ellers kunne de bevæge sig frit. Tobaksrygning var forbudt i det fælles

opholdsrum. Brændevin og bajersk øl måtte kun haves efter særlig tilladelse. Drikkeriet var i det hele taget et problem, som også ses deraf, at sognerådet i 1908 rettede henstilling til samtlige købmænd i kommunen om at undlade at sælge spiritus til fattiggårdens beboere.

Indretningen

Desværre foreligger der ikke nogen tegning, hverken af fattigafdelingen eller asylet. Lidt ved vi dog. Den lille pige, som tidligere er omtalt, og hvis forældre købte fattiggården og flyttede hertil ved nedlæggelsen i 1916, har fortalt, at stuehuset var 80 alen (ca. 50 m.) lang.

Midt i bygningen var bestyrerens lejlighed. Både fattiggårdens og asylets værelser var små med cementgulv og hvidkalkede vægge.

Af inventar huskede hun kun, at der stod et vaskefad i værelserne og i et enkelt tilfælde en buffet med farvede glasruder, men det var hos en asylbeboer.

Slutspillet

Kort efter århundredskiftet 1899/1900 gik det gamle bestyrerpar på aftægt, og efter et par år med skiftende ledelse ansattes i 1909 Poul Sørensen Rich, som fungerede indtil nedlæggelsen. Ved ansættelsen benyttede kommunen lejligheden til at tinge om lønnen. Den blev fastsat til 650 kr. årligt, men så skulle bestyrerens børn også vederlagsfrit passe gårdens køer om sommeren.

I 1907 brændte gårdens avlsbygninger. Det lykkedes at redde kvægbesætningen, men 16 svin indebrændte. Stuehuset, der en overgang var truet i den natlige brand, blev reddet.

Branden skyldtes, ifølge et avisreferat, bagning i en ovn i et af udhusene, hvor der bagtes brød i anledning af et fattiglems begravelse.

Bygningerne var forsikret for 9.000 kr. og blev genopbygget, men gårdens tid som kom-

Da Lunde-Outrup Kommune indrettede en del af fattiggården som asyl for personer, der modtog alderdomsunderstøttelse, oprettedes et særligt reglement for denne afdeling. Deri stod bl.a. at asylanterne skulle have særskilte retirader og en gruslagt spaserplads i haven.

Reglement

for

det i Lunde-Outrup Kommunes Fattiggård indrettede

Alderdomsasyll.

§ 1.

Det af Amtmanden over Ribe Amt fra 1. Oktober d. A. approberede Alderdomsasyll for Lunde-Outrup Kommune bestaar foruden af en fælles Stue af 4 Værelser og kan afgive Plads til 5 Personer, der erholde Alderdomsunderstøttelse i Genhold til Loven af 9. April 1891. I det ene af Værelserne, der er beregnet til 2 Personer, kan kun indlægges tvende Ægtefolk eller tvende Personer af samme Køn, der ere villige til at dele Værelse sammen. Til Asylet findes særskilt Retirade og Have samt en gruset Spaserplads.

§ 2.

Optagelse i Asylet sker efter Overenskomst med Sogneraadet. Dette kan ogsaa, naar Omstændighederne iøvrigt tale herfor, til Forsørgelse i Asylet henvise saadanne Alderdomsunderstøttede, der i alt væsentligt ere af Stand til at forsyge sig selv, og som paa Grund af aandelig eller nlig Svaghed ikke selv kunne drage tilbørlig Omsorg for deres daglige behøveder og Pleje og ikke heller hertil kunne faa vederlagsfri Hjælp af

bineret fattiggård og alderdomsasyll var ved at rinde ud. Den var efterhånden blevet et hjem for gamle kvinder og mentalt svage mænd. Ved folketællingen i 1906 var der fem gamle kvinder i alderen fra 68 til 85 år. Kun en af dem betegnedes som fattiglem. Der var to mentalt svage mænd samt to logerende. I 1911 var en af de

gamle kvinder borte, der var to gamle mænd, hvoraf den ene var formuende, samt den mentalt svage 31-årige Jørgen Kam Andersen.

Egentlig havde gården aldrig helt fungeret efter det tænkte formål. Ideen med, at alle skulle deltage i dens drift eller være beskæftiget med forskellige håndværk, blev aldrig gennem-

ført. I 1879 blev der f.eks. solgt garn for 20,31 kr. og simer for 11,75 kr. Der blev herfor udbetalt fire kr. i flidspræmier. Til sammenligning indtjente gårdens tyr 180 kr. ved sin frugtbringende virksomhed.

Der er ikke rimelig grund til at antyde, at der ikke lå ideelle tanker bag oprettelsen, omend fritagelse for fattiglemmer i omgang også kan have været medvirkende. Dette blev først forbudt ved lov ret sent i 1800-tallet. Men man købte vel trods alt ikke en af sognets bedre beliggende gårde, hvis ikke der lå en idé, omend virkelighedsfjern, bag.

I 1916 var det slut. Gården blev solgt til Jens Jepsen fra Kastkjær for 15.000 kr.

Pengene, solget indbragte kommunen, blev anvendt til skolebyggeri både Outrup og Lunde. De to sogne blev samtidig adskilte i kommunal henseende og kom til at udgøre to selvstændige kommuner.

Til de tilbageværende beboere i fattiggården indrettedes der et alderdomsasil i Lunde gamle skole. Det blev drevet af de to kommuner i fællesskab indtil sidst i 1920'erne. Derefter fortsatte Lunde Kommune alene driften heraf indtil omkring 1950, da alderdomshjemmet blev bygget.

Det havde været tanken at indrette et par værelser i alderdomsasylet til fattiglemmer, men meldingen fra amtet var klar og entydig: »Fattiglemmer må under ingen omstændigheder optages i asylet«.

Skæbner i fattiggården

Derved opstod et problem omkring spørgsmålet om, hvor man så skulle anbringe det ene fattiglem, der var tilbage i kommunen.

Fattiglemmet Jørgen Kam Andersen var født i Janderup Sognekommune i 1880 som søn af en husmandsdatter og en fynsk bondekarl. Fra faderen arvede han mellemnavnet Kam, efter-

navnet havde han fra sin moder. Forældrene havde mødt hinanden da de begge tjente på Søvigård, hvor de havde opholdt sig timånedersdagen før fødselen, og derfor var Jørgen forsørgelsesberettiget i Outrup Sogn.

Ved folketællingen i 1890 opholdt han sig sammen med moderen i et hus i Blåvand i Ho-Oksby Kommune.

Efter 18-års alderen kom han under forsørgelse i denne kommune, der så havde ret til at forlange beløbet refunderet af Lunde-Outrup Sognekommune. Det kostede 80 øre om dagen, og sognerådet fandt derfor, at det ville være billigere at få Jørgen hjem til kommunen og anbragt på fattiggården.

Om ham fortælles endnu adskilligt i sognet. Foruden det arbejde, han udførte på fattiggården, arbejdede han også for andre som daglærer. F.eks. muggede han ud bag den stedlige smeds køer. Lønningen derfor tilfaldt fattigvæsenet, men selv fik han dog lidt derved, at han ofte belønnedes med kaffepunch, en drik, han var en stor ynder af.

Jørgen Kam Andersen udmærkede sig endvidere ved at være en meget dygtig svømmer, der jævnligt gik ned til Lydum Å og dyrkede denne idræt. På hen- eller hjemvejen gik han så ofte ind på en gård og tiggede om en snaps.

Ved fattiggårdens nedlæggelse opstod altså problemet med, hvor Jørgen skulle anbringes. Ifølge kommunens forhandlingsprotokol ansøgte i juni måned 1916 om optagelse for ham på Ribe Åndsvageanstalt, og i august samme år besvaredes henvendelsen positivt.

Jørgen ønskede ikke at flytte til Ribe, og da han fik nys om afgørelsen flygtede han. Min hjemmelskvinde oplevede hans tilbagekomst. Han var i en ynkelig forfatning og fortalte, at han var tyet til et sted, hvor han engang havde været anbragt, og hvor han havde været glad for at være, men han turde ikke gå ind, for som

han, der havde en talefejl sagde: »Der var stu så mange piger«. Var der noget, Jørgen var bange for, var det piger.

Hans historie kan derefter gøres kort. I Sct. Cathrine Sogns kirkebog under døde af mandkøn 1916 står: »Jørgen Kam Andersen, alumne på Åndsvageanstalten. 36 år.«

Så for Jørgen blev fattiggårdens nedlæggelse en tragedie.

Andre skæbner

Enkelte andre skæbner kan der vel være grund til at fæste sig ved. Den tidligere omtalte søn på fattiggården Hans Madsen Adersen har fortalt om Tu Frederik, hvis fulde navn var Frederik Jørgensen, og som var en af natmandsbørnene fra Sønder Tange. Han kunne kurere otte af de ni slags tandpiner, han kendte. »Ja, a ved nok, hvad han gjorde ved tandpinen, for a var selv med ham oppe ved kirkegårdsdiget, hvor den blev puttet ind under en sten«. Drengen var dog noget skeptisk med hensyn til resultatet af kuren. »Måske har tandpinen aldrig været værre, end da de gik hjem« sluttede han, men måske har denne tandpine netop været af den niende slags.

Blandt lemmerne var også Jens Jørgen Jensen Kovang. Hans ophold var af periodisk karakter. Jens, der i daglig tale gik under navnet Jens Kuun, var født i Nørre Løgum Sogn i 1835. Forældrene må snart derefter have slået sig ned på Torbøl Hede i Outrup Sogn, hvor faderen ernærede sig som fæstehusmand og skrædder.

Jens blev konfirmeret i 1850 med karakteren særdeles god. Han kom i smedelære i Outrup og fik også her et godt skudsmål, omend hans trang til de våde varer begyndte at vise sig.

Den skrivende bonde Chresten Høy i Kolle, der havde haft sine drengedage i Lunde, beretter i et par avisartikler i Varde Dagblad om Jens.

Bla. ville smeden i Outrup prøve at vænne ham af med natlige udflugter ved at stænge dørene for ham, så han ikke kunne komme ind igen. Men Jens kendte en nødindgang, hønsehullet. Heri kom han imidlertid en gang til at sidde uhjælpelig fast, så smeden om morgenen måtte befri den forfrosne ungersvend.

Han er sandsynligvis senere gået på valsen. Ved fredsslutningen i 1864 opholdt han sig i Haderslev. Ellers vides intet om hans færd ud over, at han på et tidspunkt blev gift. I 1882 meldte han sig til forsørgelse på fattiggården i Lunde og blev her udstyret med et par vadmelbukser til otte kroner, en trøje til tre, en vest til 3,50, et par nye skjorter til 4,50 og et par træsko til en krone.

Da foråret kom, fik han alligevel bisselæder i skoene, forlod stedet og efterlod sig regning på ovenstående beklædningsgenstande, samt kostpenge i 150 dage à 15 øre.

Lunde-Outrup Sognekommune forsøgte at sende regningen til Nørre Løgum, hvor Jens var født og dermed forsørgelsesberettiget, men regningen blev afvist med den begrundelse, at Jens ikke var præjsisk statsborger. Nørre Løgum Sognekommune var end ikke utilbøjelig til at kræve betaling for hans syge kone. Sagen endte med, at Lunde-Outrup Sognekommune måtte påtage sig forsørgelsesbyrden.

Imens vandrede Jens ud og ind ad fattiggårdens port, såvel som på gårdene i de omliggende sogne. Velset var han vel ikke, men han bragte altid lidt nyheder med sig. Frygtet var han slet ikke, for han var en godsindet mand. »I kender mig vel, jeg er Jens Kuun, jeg gør ingen ondt«, sagde han. Hans fornødenheder var små. Lidt tobaksudkrasning samt en kaffepunch hørte til det væsentlige.

Jens standsede sin urolige færd på fattiggården den 2. oktober 1906.

En af de allertungeste skæbner blev en mand ved navn Chresten Brosbøl til del. Han var et uægteskabeligt barn, til hvem den udlagte barnefader, en gårdmandssøn, fralagde sig paterniteten ved edsaflæggelse. Moderen, hvis navn stedse optræder i protokollen, har påhæftet betegnelsen: »Et tre gange besvangret fruentimmer«.

Chresten var døvstum og måske småt begavet. Sine første år tilbragte han hos moderen og dennes husbond. I tiårsalderen blev han sat i pleje. På den tid var der i Kjelst en gårdmand, som havde oprettet en døvstummeskole for sine egne to døvstumme børn. Hertil blev Chresten sendt i 1843, men opholdet varede kun seks måneder, undervisningen havde vist sig at være resultatløs.

Herefter kom han i pleje forskellige steder. Prisen for at have ham var omkring 10 rdl. årligt. Fra 1854, han var da 23 år gammel, blev han sendt i omgang mellem sognets gårde, indtil han ti år senere blev optaget på fattiggården, hvor han døde i 1881. Kirkebogen har følgende korte tekst: »Fundet død på fattiggårdens mark. Fjøllet«.

I Terman Hansens optegnelser, som findes på lokalarkivet i Nørre Nebel, beretter han om den tid, han tjente som dreng i Dybvadsgårde. Han fortæller om en døvstum, der gik på omgang, der kan næsten kun være tale om Chresten Brosbøl. Den døvstumme var drengen, Terman, så bange for, at han næsten ikke turde spise, de dage han opholdt sig på gården. Chresten Brosbøl havde ellers ord for at være en fredelig mand, når bare han ikke blev drillet, hvad han ofte blev.

Kilder

Kirkebog for Outrup Sogn
 Protokoller for Lunde-Outrup Sogneforstanderskab og Kommune.
 Folketællinger.
 Optegnelser i Blåbjerg lokalarkiv.
 Mundtlige kilder
 Foto i Blåbjerg lokalarkiv.

Henning Nielsen, født 1924. Skolegade 61, Lunde, 6830 Nr. Nebel. Fhv. folkeskolelærer. Skoleleder i Lunde og leder af Blåbjerg Lokalarkiv.